

Az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Művészettörténeti Intézet középtávú stratégiai terve (2016–2019)

1) Külső környezet elemzése, belső adottságok vizsgálata

A Művészettörténeti Intézet 2012 óta egy nagyobb szervezeti egység, az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont részét képezi. Külső környezetét elsősorban ez határozza meg. Ez a helyzet számos előnnyel jár. Folyamatos találkozás és konzultáció a társintézmények igazgatóival és más képviselőivel, ami elősegíti a formális és az informális információcserét, a közös programok előkészítését. Közös projektekben való részvétel, mint a Szent Korona Lendület-program, vagy a *Művészetek és tudomány a nemzet-építés szolgálatában a 19. századi Magyarországon* című, nagy költségvetésű OTKA-projekt, amelyben egyes intézeti kollégáink eddig is szerepet kaptak, és a jövőben is aktívan részt vesznek. A kutatóközponton belül az intézetünk – a szükséges útmutatás és koordinálás mellett – nagyfokú szakmai autonómiával rendelkezik, ami megfelel a szubszidiaritás igen hasznos elvének és gyakorlatának. Egy nagy szervezet részének lenni azzal a körülménnyel is jár, hogy a gazdasági és adminisztrációs ügyintézés is centralizált, ami néha – az illetékes kollégák minden szaktudása és jó szándéka mellett – óhatatlanul lassabbá teszi az ügyintézését.

A Művészettörténeti Intézet abban a sajátos helyzetben van, hogy két *akadémiai gyűjtemény*, a Művészeti Gyűjtemény (Képtár) és a Pszichiátriai Művészeti Gyűjtemény szakmai kezelője. Ily módon az Akadémia központi szervezetével is kapcsolatban áll. Ezen a területen a sikerek és eredmények elismerése mellett érdemes lenne a kompetenciák és feladatok további tisztázását célul tűzni.

Szakmai profiljából adódóan, illetve az egyes kollégák szaktudásának köszönhetően intézetünk a *múzeumi világban* is szerepet kap. Az elmúlt évek gyakorlatának megfelelően – amikor is kiállítások rendezésében és alkalmanként azokhoz kapcsolódó konferenciák szervezésében együttműködtünk az Iparművészeti Múzeummal, a Petőfi Irodalmi Múzeummal, a Budapesti Történeti Múzeummal –, továbbra is szeretnénk fenntartani és bővíteni az ilyen fajta közös programokat.

Az együttműködés a kiállításokon túl is kiterjedhet az egyes múzeumokkal, illetve más szakmai, elsősorban *oktatási intézményekkel*. Ennek formája konferenciák szervezése, ahhoz kapcsolódó publikációk kibocsátása. Másik formája az oktatás, a témavezetés, szakértés, vagyis a nálunk felhalmozott tudás átadása intézményes keretek között.

A külső környezet részér képezi a *nemzetközi szervezetekkel* folytatandó együttműködésünk. A művészettörténészek nemzetközi szervezetében (CIHA), valamint a művészettörténeti intézetek társaságában (RIHA) továbbra is aktív részvételt szeretnénk fenntartani, beleértve a RIHA online journal szerkesztői munkájában való közreműködést. A marburgi Herder Intituttal tavaly kötöttünk keret-megállapodást, amelyet szeretnénk fokozottabban kihasználni, további tartalommal kitölteni.

A belső adottságok egyrészt az *intézet profiljából* és múltjából eleve léteznek, másrészt az elmúlt évek során értelemszerűen *átalakultak*. Ennek legmarkánsabb jele, hogy a korábbi aszimmetrikus struktúrán módosítva a régebbi korok kutatói az intézetben megszorodtak, ily módon jobban van módunk a kutatásainkban, programjainkban a magyar művészet történetének teljességét lefedni.

Az intézetben található a művészettörténet két legnagyobb magyarországi *adatgyűjteménye*, az Adattár és a Magyar Művészek Lexikona nevű bibliográfiai gyűjtemény és aprónyomtatványtár. Rendelkezünk továbbá egy számottevő Fényképtárral és egy levéltári profilú Regesztagyűjteménnyel. Ezen adottságok lehetőséget teremtenek számunkra, egyúttal feladatot is rónak ránk.

2) Az intézet küldetésének megfogalmazása

Mivel az intézet küldetéséből fakadóan a magyar, illetve magyarországi művészet minden szegmensét, *teljes vertikumát* hivatva van kutatni, érdeklődése térben és időben sok irányban kiterjed. Térben ez nem csak a mai, hanem a történelmi Magyarországot jelenti, illetve a közép-európai és az egyetemes kontextust is, időben a középkortól a jelenig terjed.

Szeretnénk megerősíteni és fejleszteni az eddigi – a következő pontban ismerttetendő – fő *szakmai irányokat*. Egyes területek további erősítését is tervezzük, a kutatási profilunk kiteljesítése és arányosítása céljából. Ez vonatkozik olyan területekre, mint a középkori képzőművészet, a barokk művészet vagy a 20. század első felének művészete. Amellett, hogy tevékenységünkben a legmagasabb szakmai szint elérésére törekszünk, hiszünk a véleményformálás sokszínűségében, az egymástól eltérő narratívák létjogosultságában.

Küldetésünk és feladatunk része az *adattáraink, gyűjteményeink* gondozásuk, gyarapítása. A mai kor viszonyainak megfelelően célunk ezen anyag minél nagyobb részének digitalizálása, a világhálón való megjelenítése. E mellett az egyes adattári gyűjteményekben továbbra is fenn kell tartanunk a kutatószolgálatot.

3) A kutatóközpont/intézet stratégiai céljainak meghatározása, szoros kapcsolatban a szervezeti egységek és csoportok céljaival

Egyes, kiemelten fontos *szakterületek művelése*, amely az elmúlt években is folyt, továbbra is fenntartandó és segítendő. A fontosabbak a következők: a középkori faragványok kutatása; a reneszánsz művészet főbb emlékeinek, köztük a Corvinák feltárása és ahol szükséges, újraértékelése; az évszázadokat átívelő és műfajokat átfogó műgyűjtés és muzeológia több évszázados történetének levéltári és muzeológiai vizsgálata; a Budapest és az ország arculatát meghatározó 19. századi építészet levéltári kutatása, helyszíni dokumentálása és elméleti értékelése; a több korszakot érintő tudománytörténet-kutatás; az 1960-as évek művészeti tendenciának és alkotásainak értékelése; a kortárs művészeti jelenségek vizsgálata; a művészetelméleti kérdések további kutatása, kidolgozása. Ezek a területek lényegében leképezik az intézet kutatócsoportjainak a struktúráját.

Minden szaktudománynak időről-időre szüksége van a kutatás aktuális állása nyomán nagyobb, *szintetizáló áttekintésre*. Erre a művészettörténet területén az intézetünk a legalkalmasabb, tekintettel az itt felhalmozott tudásra és tapasztalatra, a rendelkezésre álló szakember-állományra. Ez utóbbi tekintetben jelentős előrelépés, hogy az elmúlt években két kiemelkedő szakember – mindketten az MTA doktorai – mint tudományos tanácsadók az intézetünkben folytatják tevékenységüket és mindketten a régi korok szakértői. Az 1980-as években három (dupla) kötetben az intézet három korszak feldolgozását elvégezte. A 2010-es években a vállalkozás új lendületet vett. Ennek nyomán 2013-ban megjelent a 19. század építészetét és iparművészetét tárgyaló kézikönyv. (Angol nyelvű kiadására a berlini De Gruyter konzorcium szakkiadójával, a Birkhäuser Verlaggal kötöttünk szerződést.) Folytatása, a 19. század festészetét és szobrászatát taglaló kötet kéziratának jelentős része elkészült, szerkesztése is előrehaladott stádiumban van. A hiányzó kéziratok begyűjtése és a szerkesztés komplettírozása a közeljövőben várható. (A munkák menetét hátráltatja Sinkó Katalinnak, a kötet eredeti fő-szerzőjének és tudományos tanácsadójának a sajnálatos halála, illetve az őt részben helyettesítő kollégánál távozás.) Terveink szerint a következő kötet a reneszánsz korszakról szól, amelynek igen komoly előmunkálatai, részben kész kéziratok vannak, és szerkesztője az egyik imént említett tudományos tanácsadó. Ugyancsak tervezzük a gótikáról egy új kézikönyv-kötet kiadását. Az 1980-as években erről a korszakról már született egy nagyszabású kötet, de az azóta eltelt 30 év eredményei indokoltá tesznek egy új, átdolgozott és frissített kiadást. Szerkesztője (illetve esetleg társszerkesztője) a másik említett tudományos tanácsadónk lenne.

Az intézeti *adatgyűjtemények és azok digitalizálása* a kiemelt projektek közé tartozik. Közülük az Adattár további folyamatos gyarapodásával számolunk, elsősorban jeles művészettörténészek írásos hagyatékából. Ugyancsak az Adattár az, amelynek a központibb jelentőségű, illetve leggyakrabban használt anyagaiból átgondolt rendszer szerint további digitalizálást tervezünk. A Magyar Művészek Lexikona anyagát lényegében lezártnak tekintjük; több milliányi tétel lévén, esetleges digitalizálása, annak módszere egyelőre az átgondolás fázisában van. Az elkövetkező évekre az intézeti Fényképtár második felének digitalizálását – s ezáltal a program komplettírozását –, illetve a honlapunkon való megjelenítését tűztük ki célul. A szóban forgó digitalizálási feladatok igen munkaerő-igényesek. Eddigi ilyen irányú eredményeinket nem kis részben a MANDA-program, illetve a BTK adatbázis-építését segítő program igénybevételével tudtuk elérni. A folytatáshoz is feltétlenül szükségünk lesz külső technikai és pénzügyi segítségre.

A mai viszonyok között az *új fotók* eleve digitálisan készülnek. Ezeket a jövőben is az adott programok szerint folyamatosan készítjük, illetve tesszük fel a honlapunkra. Mivel az intézet – profiljából fakadóan – elsősorban a vizuális kultúrával foglalkozik, a képek jelentőségét a munkánkban aligha lehet túlbecsülni. A jelenleg folyó fotózási program, amely elsősorban Budapest világszínvonalú épületállományára irányul, a jövőben összekapcsolható lesz az alább kifejtett, az épített örökség általános feldolgozását megcélzó projekttel.

Épített és anyagi örökségünk nyilvántartása és gondozása a magyar kulturális intézményrendszer egyik alapvető feladata. Ennek legfőbb letéteményese az elmúlt évtizedekben elsősorban a műemlékvédelem szakmai szervezete volt. Jelenlegi jogutódja tevékenységének súlypontját ma elsősorban a műemlékállomány adminisztratív kezelése képezi. A *magyar épített örökség számbavétele* és tudományos igényű feldolgozása, illetve az ilyen irányú eddig munkálkodás folytatása a jelen viszonyok között másik intézményre kell, hogy háruljon. A magyarországi intézményrendszerben erre a feladatra leginkább a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont, illetve ezen belül elsősorban a Művészettörténeti Intézet tűnik legalkalmasabbnak. Az intézet kutatási köre a magyar művészeti örökség egészére kiterjed, szakembereinek ilyen irányú kitekintése hazánkban egyértelműen a legtágabb. Az épített örökség számbavétele, inventarizációja is korábbi gyakorlatának részét képezte. Szellemi kapacitása, szakmai kompetenciája feljogosítja arra, hogy egy ilyen irányú, megújuló tevékenység élére álljon. A feldolgozás alapvetően két formában történhetne: egyes körülhatárolható területek és emlékcsoportok számbavétele és könyv – pl. ún. középtopográfia – formában történő publikálása, illetve egy digitális, világhálón is elérhető adatbázis létrehozása. Több más intézményben folyt és folyik hasonló jellegű adatgyűjtés vagy dokumentálás, de az eredményeik jellemzően nyilvánosan nem hozzáférhetők, illetve az ilyen irányú működésük részben leállt. Vannak nem szakintézményből induló kezdeményezések és vállalkozások, amelyek szintén hasznos munkát végeznek. Összességében azonban hiányzik egy tudományosan hiteles és megbízható, hosszú távú tevékenységet garantáló, a nélkülözhetetlen koordinátori szerepet is betöltő intézmény. Ez lehetne a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont, illetve azon belül a Művészettörténeti Intézet. Egy ilyen feladat elvégzése, illetve egyáltalán megkezdése azonban – tekintettel szűkös humán és anyagi lehetőségeinkre – nem képzelhető el számottevő pluszforrás nélkül.

A *tudományos kutatások* eredményeinek elsődleges *fórumát* nyilvánvalóan továbbra is a szakpublikációk alkotják. Ilyenekből a következő években többel is számolunk, utalva pl. a kézikönyvsorozat tervezett köteteire vagy a műgyűjtéstörténeti kutatások könyvben materializálódó eredményeire. Továbbra is szeretnénk fenntartani az intézeti folyóiratot, az *Ars Hungaricát*. A benyújtott jelentésünkben is hangsúlyozott profilját megtartva – tematikus számok, elméleti érdeklődés, a kortárs művészet felé való nyitottság – véleményünk szerint a jövőben is helyet kell, hogy biztosítsunk neki az országos és helyi érdekeltségű művészettörténeti periodikák tárházában. A finanszírozása körül vannak bizonytalanságok, ami összefügg a folyóirat-támogatás változó struktúrájával. A mára már megszokott

gyakorlatot folytatva szeretnénk a megjelent számokat – időráhagyással – az interneten, az intézeti honlapon is közzé tenni. Az intézetben rendszeresített *Collegium Artium* előadásorozatot a jövőben is folytatni szeretnénk, fórumot biztosítva egyrészt az intézeti fiatalabb kollégáknak, másrészt a nálunk megforduló külföldi szakembereknek a kutatási eredményeik bemutatására. A nyilvánosság elérésének alkalmi eseményeként a konferenciák szervezését is tervezzük, ha a téma megkívánja, más intézmények közreműködésével. Idén februárban ilyenre már sor is került,

Az Akadémia fent említett *Művészeti Gyűjtemény* szakmai irányítása értelemszerűen művészettörténeti feladat, amelyet logikus módon a Művészettörténeti Intézet munkatársai látnak el. Mivel a gyűjtemény működése a jövő számára is biztosítandó, számos feltétel tisztázása, jobbítása és kialakítása szükséges, aminek felelősségével teljes mértékben tisztában vagyunk. Erre vonatkozóan az MTA BTK – a Művészettörténeti Intézet munkatársainak aktív közreműködésével – részletes programot dolgozott ki. A programjavaslat kiterjed az általános elvi és szakmai megfontolásokra, a Művészeti Gyűjtemény jogi státuszára, működésének lehetséges átalakítására, a nyilvánossághoz való viszonyára, a szakmai irányítás és működés kereteire, a személyi feltételekre, a műtárgyak tárolásának, védelmének és nyilvántartásának módjára, a szerzeményezés formájára stb. Javaslataink megfontolásra jelenleg, közel egy éve az Akadémia vezetősége előtt vannak. Az állandó kiállításon kívül a Művészeti Gyűjtemény átlagban éves rendszerességgel időszaki kiállításokat szokott rendezni. Mint a művészettörténeti ismeretek birtokában lévő, muzeológiai gyakorlattal bíró szakemberek, kollégáink ezt a jövőben is szeretnék folytatni.

A *Pszichiátriai Művészeti Gyűjtemény* tervei közt szerepel az anyagának további feldolgozása, kiállítások rendezése, és a hasonló profilú külföldi gyűjteményekkel, illetve intézményekkel a kapcsolat ápolása.

4) A kutatóközpont/intézet profiljának megfelelő teljesítménymutatók rendszerének felállítása, amely biztosítja, hogy a stratégia megvalósulása megfigyelhető és irányítható legyen

A teljesítmények egzaktnak tűnő, ám némileg mechanikus mérése az MTMT-ben rögzített *publikációk számbavétele*. Ennek a gyakorlata az intézeten túlról ered, megvannak a hátulütői – például nem disztingvál, darab-darab alapon ugyanolyan egységnek vesz egy rövid közleményt és egy testes monográfiát. Összességében, tendenciaszerűen mégis van értelme az egyes munkatársak produkcióját számszakilag is követni, természetesen nyomon követve a szakmailag kiemelkedő eredményeket.

Az kiállítás-rendezés és konferencia-szervezés, valamint a kísérő kiadványok szerkesztése mint *kollektív munka* irányítása, illetve eredménye különösen értékelendő. Minthogy ilyenből évenként nem sok születik, nyilvántartásuk nem okoz problémát.

Az intézetünk számára oly fontos *adattárak, gyűjtemények, fotógyűjtemény* gyarapodása intézeti jelenlétével, a bővülő fondjegyzékben való szerepeltetésével követhető. Digitális feldolgozásuk ugyancsak követhető, végső fázisában az intézet honlapján történő online szerepeltetéssel.

5) A stratégiai cselekvési tervek meghatározása: kutatóközponti/intézeti szintű programok és projektek tervezése éves bontásban

Tervezett főbb publikációk:

2016: Fejérváry Gábor gyűjteményének katalógusa

2017: A magyar művészet a 19. században. Festészet és szobrászat (A magyarországi művészet története c. sorozat kötete)

2018: Henszlmann Imre levelezése

2019: A reneszánsz (A magyarországi művészet története c. sorozat kötete)

Az *Ars Hungarica* c. intézeti folyóirat folyamatos megjelentetése. A számok egy része tematikus jellegű, és mint ilyen, valamelyik intézeti kutatócsoport tevékenységéhez tartozik. Egyes számokat vegyes tartalmú, aktuális témájú tanulmányokat fognak tartalmazni.

Képi és írott anyagok digitalizálása és online közzététele az intézeti honlapon, 2016-tól folyamatosan, részben a megkezdett tevékenység folytatásaként: A Fényképtár negatív anyaga; Az Adattár legtöbbet kutatott állagai (a sokmilliónyi tételből a megfelelő szelekció alapján); A Magyar Művészek Lexikona nevű bibliográfiai és aprónyomtatványtár (kb. 2-3 millió tétel) digitalizálásához az elvek kidolgozása és a munka elindítása.

Budapest és Magyarország építészeti öröksége 2016-tól folyamatosan: Budapest, Lipótváros épületeinek fotógalériája, a hozzá tartozó levéltári és tervtári anyag kutatásával; Magyarország egyes városainak vagy régióinak feldolgozása, részben online adatközléssel, részben (részleteiben rendelkezésre álló források függvényében) publikációkkal.

Valamennyi felsorolt tételnél alapvető a *külső források* megléte, mivel pusztán az intézeti alapellátmány a megvalósításukra nem elégséges. Pályázással és más módon igyekszünk ezeket megszerezni, ahol számolunk a Bölcsészettudományi Kutatóközpont koordináló szerepére is.

6) A kutatóközpont/intézet cselekvési tervek gazdasági háttérének tervezése (üzleti tervezés)

Az intézetünk nem önálló gazdasági szerv, működését a Bölcsészettudományi Kutatóközpont megfelelő arányban felosztott forrásaiból kapja. Az alapellátmányon túl folyamatosan pályázunk kutatásra, publikálásra és digitalizálásra.

7) A stratégiából levezetett intézkedések nyomon követése (visszacsatolás), a stratégiai akciók megvalósulásának mérése, ellenőrzése

Ez részben összefügg a 4) pontban leírtakkal, ezen belül többek között az MTMT számadataival (beleértve az idézéseket), továbbá az esetleges médiavisszhanggal, az interdiszciplináris partnerek véleményével és visszajelzéseivel, illetve a Bölcsészettudományi Kutatóközpont értékelésével.

Budapest, 2016. április 25.

Sisa József

Sisa József
igazgató

Fodor Pál

Fodor Pál
főigazgató

